

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Шукатка О. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх економістів на засадах аксіології : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шукатка Оксана Василівна. – Хмельницький, 2013. – 256 с.

References

1. Bashavets, N. A. (2012), Theoretical and methodical principles of forming a culture of health preservation as a world-view orientation of students of higher economic educational institutions: dissertation [Teoretyko-metodychni zasady formuvannia kultury zdoroviazberezhennia yak svitohliadnoi orientatsii studentiv vyshchych ekonomichnykh navchalnykh zakladiv: dis. ... doktora ped. nauk], Odesa, 555 p.
2. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language] / uklad. i holov. red. V. T. Busel. – К. ; Irpin' : VTF «Perun», 2009. – 1736 s.
3. Entsyklopediya osvity [Encyclopedia of Education] / Akad. ped. nauk Ukrayiny ; holov. red. V. H. Kremen'. – К. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
4. Shukatka, O. V. (2013), Forming healthcare competence of future economists on the axiological basics: dissertation [Formuvannya zdorov'yazberihayuchoyi kompetentnosti maybutnikh ekonomistiv na zasadakh aksiolohiyi: dis. ... kand. ped. nauk], Khmelnytskyi, 256 p.

УДК 37.091.2:001.895

МОНІТОРИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ

Ганькович Я. О., Кобаль В. І.

MONITORING AS AN INNOVATIVE TOOL TO ENSURE EFFECTIVE MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Ganchovich Yana, Kobal Vasyl

У статті обґрунтовано, що використання моніторингових технологій у сучасних умовах розвитку системи освіти є значним фактором підвищення ефективності в усіх сферах освітньої діяльності. Охарактеризовано функції управління школою, подано основні етапи проведення моніторингу в закладі освіти. Представлено орієнтовні показники та інструментарій проведеного дослідження.

Ключові слова: сучасний зміст виховання, моніторинг, функції моніторингу, компоненти моніторингу, етапи контролю, моніторинг якості системи виховання.

In this article substantiated that using monitored technologies in modern conditions of development of education system is important factor of upgrading of efficiency in all spheres of educational activity. So it is indicated by the author that the main point of this article is study of significance of monitoring as effective means of managing the educational process in institutions of secondary education.

In the process of research, methods of general analysis were used, methods of synthesis and interview, methodology for determining the level of pupils' upbringing by N. Kapustin and P. Tretyakov.

Monitoring from the educational point of view is described in article as scientifically substantiated process of managing the personal development of a teacher and student aimed at

comprehension of ideological know ledge, valuable relationship in the area of humanistic priorities and social context. Also described the functions of school management, the main stages of monitoring in educational institutions are presented.

Results of empirical research conducted in elementary school show, in the 1 grade there is average level of education which gives grounds to assert about the unstable experience of positive behavior while other (2nd – 4th grade) have a sufficient level of education. On the basis of received data proposed conducting systematic conversations with parents and students of elementary school in a form of disputes, order to improve the efficiency of educational development of younger students.

So, building and development of spent centralized system pf processing and gathering of information about quality of education and process of education, managing of these process is one of the priority among tasks of the educational sphere.

Key words: *modern content of education, monitoring, functions of monitoring, components of monitoring, level of control, monitoring of the quality of the educational system.*

Сучасний зміст виховання в Україні – це науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе. Виховання здійснюють для ідентифікації вихованця із загально визначеними цінностями і якостями. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення [5].

Таким чином, можемо стверджувати, що головною тенденцією сучасного виховання стає формування системи ціннісного ставлення особистості до соціального і природного довкілля та самої себе. Набирає сили тенденція гармонійного поєднання інтересів учасників виховного процесу: вихованця, котрий прагне вільного саморозвитку і збереження своєї індивідуальності; суспільства, зусилля якого спрямовуються на моральний саморозвиток особистості; держави, зацікавленої у тому, щоб діти зростали громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі. Проте, виховний процес буде результативним лише за умови, якщо в закладах освіти буде проводитися постійний контроль та аналіз виховної роботи керівниками закладу освіти. Саме від ефективності проведеного моніторингу виховної діяльності залежатиме формування та розвиток майбутнього покоління, а в подальшому – нації.

Теоретико-методологічні аспекти моніторингових досліджень розглянуто у працях І.В. Бестужева-Лади, І.П. Герасимова, Т.І. Заславської, Ю.А. Левади, О.М. Майорова, Н.П. Пішулина, А.Я. Савельєва, Н.А. Селезньової, Л.Г. Семушиної, А.І. Субетто, Р.Є. Шишова. Щодо теорії і практики освітньої складової моніторингу, то ряд вчених й практиків (П.Ф. Анісімов, В.М. Зуєв, О.М. Майоров, Л.В. Шибаєва) розглядають моніторинг як засіб удосконалення системи інформаційного забезпечення управління освітою, натомість науковці (А.І. Галаган, В.С. Качерманьян, А.Я. Савельєв, Л.Г. Семушина) – розглядають його у контексті підвищення ефективності стратегічного планування розвитку середньої та вищої професійної освіти. А.А. Орловим, Г.В. Єльніковою розглянуто моніторинг у контексті підвищення якості управлінських рішень і при здійсненні педагогічних інновацій. В.О. Кальней, Н.Н. Михайлова, Н.А. Селезньова використовують моніторинг як засіб оцінки якості освіти. М.Б. Гузаїров, І.Н. Єлісеєв, А.Г. Сапронов розглядають моніторинг як інформаційну основу в системі оцінювання й управління якістю освіти на регіональному рівні, а І.В. Вавілова, Л.Є. Виноградова, С.А. Горбатков, В.С. Лукманов, Т.Д. Макарова, Е.І. Мухортова, Н.Ш. Нікітін, Г.Б. Скок – на рівні навчального закладу, педагога, студента, учня.

Метою статі є дослідження значущості моніторингу як ефективного засобу управління виховним процесом у закладах загальної середньої освіти.

Питання відстеження результатів освітнього процесу піднімають у педагогіці давно.

У багатьох наукових і педагогічних дослідженнях моніторинг розуміють як спостереження за станом педагогічного процесу (рівень засвоєння навчальних знань, рівень викладання) з метою його контролю, прогнозу та сталого функціонування.

Моніторинг – слово, що ввійшло в педагогічний лексикон відносно недавно. Вважається, що воно прийшло з соціології та екології. В екології моніторинг – це безперервне спостереження за станом навколишнього середовища з метою попередження небажаних відхилень за найважливішими параметрами [2]. У соціології моніторинг має на меті відстеження невеликого числа показників, що відбивають стан соціального середовища [1]. Сучасний словник іноземних слів визначає його як постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первісним припущенням [4].

Моніторинг (від лат. monitor – застережливий) – у широкому змісті – спеціально організоване, систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їхньої оцінки, контролю або прогнозу [3].

Цей новий перспективний напрямок розробляють Ю.С. Алфьоров, В.І. Андреев, В.Г. Горб, В.А. Кальней, Л.П. Качалова, Л.В. Кондрашова, А.А. Кузнецова, М.В. Ніколаєва, Л.І. Новікова, М.В. Рижаківа, П.В. Степанов, С.С. Шишова та ін.

Якщо розглядати моніторинг з освітньої точки зору, то це науково обґрунтований процес управління особистісним розвитком педагога і вихованця, спрямований на осмислення світоглядних знань, ціннісних відносин у просторі гуманістичних пріоритетів і соціальних контекстів. Систематичне відстеження результатів діяльності, її корекція – сутність моніторингу. Інакше кажучи, моніторинг є одним з методів контролю [5]. Тому, він в свою чергу, не може існувати без спрямування на виконання певних функцій. Доктор педагогічних наук, професор П. Третьяков пропонує у своїх роботах такі функції управління школою, які можна вважати і функціями моніторингу виховного процесу.

Мотиваційно-цільова функція – чітке та систематичне виконання всіма членами педагогічного колективу роботи відповідно до поставлених перед ними обов'язків і плану, враховуючи потреби в досягненні особистої і колективної мети.

Інформаційно-аналітична функція – функція управління, спрямована на вивчення фізичного стану та обґрунтованості застосування сукупності способів, засобів, впливів для досягнення мети, на об'єктивну оцінку результатів педагогічного процесу й вироблення регулятивних механізмів з переведення системи в новий якісний стан.

Планово-прогностична функція – діяльність з оптимального вибору ідеальної і реальної мети в розробці програми їх досягнення.

Організаційно-виконавська функція – об'єктивно належить кожному циклу управління й несе в собі основний потенціал соціального перетворення школи; характеризується як діяльність суб'єкта (об'єкта) управління з формування та регулювання певної структури організованих взаємодій за допомогою сукупності способів і засобів, необхідних для ефективного досягнення мети. Організаційні взаємини можна визначити як зв'язки між людьми, встановлені з приводу розподілу повноважень і закріплені за ними функції їхньої спільної діяльності.

Контрольно-діагностична функція. Зміст педагогічної діагностики слід розуміти як одночасне оперативне вивчення та оцінку, регулювання й корекцію процесу або явища, чи то на рівні особистості учня, чи то діяльності вчителя або керівника школи.

Регулятивно-корекційну функцію визначено як вид діяльності щодо внесення коректив за допомогою оперативних способів, засобів і впливів у процесі управління педагогічною системою для підтримки її на запрограмованому рівні [6].

Моніторинг процесу виховання застосовується різними категоріям працівників сфери освіти, адже він дає можливість отримувати інформацію, яка здійснює конструктивний вплив на характер і якість освітнього процесу. Моніторинг необхідний органам управління освіти, тобто тим, хто здійснює контроль і ресурсне забезпечення

процесу едукації в школах. Моніторинг необхідний тим, хто здійснює методичну підтримку процесу виховання в школах і за службовим обов'язком повинен допомагати педагогам підвищувати ефективність їхньої діяльності. Нарешті, і це найважливіше, моніторинг необхідний самим педагогам, тобто тим, хто безпосередньо здійснює виховну роботу: шкільній адміністрації, організаторам позакласної роботи, класним керівникам, педагогам додаткової освіти, шкільним психологам тощо [7].

Компонентами моніторингу якості виховної роботи є:

- параметри результативності виховної роботи – що саме відслідковується;
- процедура оцінювання результативності – як досліджується;
- форма подання отриманих результатів (статистичний звіт, таблиці, діаграми, графіки тощо);
- опис аналізу отриманих даних і висновки, що з них виводяться.

Моніторинг якості системи виховання – це систематичне спостереження за станом виховання підростаючого покоління з метою його вивчення, оцінки, прогнозу, розвитку позитивних та попередження негативних процесів. Для реалізації такого підходу вивчення особистості учнів і учнівських колективів повинно проходити відповідно до певних вимог, які визначаються, з одного боку, основними загально-психологічними принципами, а з іншого – конкретними умовами навчально-виховного процесу [9], а саме:

– Вивчення повинно бути спрямоване на виявлення особливостей процесу психічного розвитку кожного учня.

– Оцінка результатів діагностики психічного розвитку учнів має проводитися шляхом порівняння їх з результатами минулих діагностичних перевірок, з метою визначення напрямку і величини просування у розвитку, тобто у динаміці.

– Дослідження процесу психічного розвитку кожного учня здійснюється поетапно впродовж усіх років навчання.

– Діагностика повинна виявляти не тільки наявний рівень розвитку, а проводиться з урахуванням можливої «зони близького розвитку».

– Рівень розвитку повинен бути описаний як змістова характеристика відповідної діяльності учня, а процес розвитку – розглядатися як зміна якісно своєрідних етапів розвитку цієї діяльності (наприклад, «виявлений рівень розвитку мислення відповідає віковим особливостям учня та цілком адекватний вимогам профільного навчання»).

– Вивчення особливостей школярів і їх колективів важливе не само по собі, воно повинно бути спрямоване на вирішення визначеного педагогічного завдання.

– Повинно охоплювати всі сторони психічного розвитку учня, тобто відбуватися комплексно.

– З урахуванням індивідуальних та вікових особливостей: експериментальні завдання повинні подаватися в доступній формі для кожного з учнів певної вікової групи.

– Ґрунтуватися на принципі гуманізму – опорі на позитивні риси особистості, а також принципах науковості, доступності, урахування індивідуальних та вікових особливостей учнів.

– Дослідження психологічного розвитку повинно проводитися в природних умовах.

– Діагностика повинна охоплювати всіх учнів без винятку і проводитися систематично, згідно запланованих термінів діагностичних зрізів за кожним з параметрів психологічного розвитку.

Моніторинг являє собою цілеспрямований та складний процес, спрямований на вивчення та дослідження найважливіших чотирьох складових: особистості школяра, учнівського колективу, педагога, організаційних умов процесу виховання. Проте він не може проводитися без необхідності, хаотично, не фіксуючись у відповідних документах. Він охоплює довгий період проведення, метою якого є доопрацювання з метою приведення певних питань у відповідність поставленим цілям виховання, очікуваним результатам, досягнення яких повинні відповідати Державним стандартам початкової освіти. Проведення

моніторингу виховної діяльності в закладі освіти передбачає проходження таких основних етапів:

1. Підготовчий.

Починається робота з видання наказу по школі щодо проведення моніторингу (за певним напрямом), у якому визначаються: його мета, склад моніторингової групи, обов'язки її членів, терміни проведення дослідження. Причому мета має бути обґрунтованою. Під цим розуміють: при формуванні мети завжди існує механізм – спосіб, технологія, що дозволяє перевірити відповідність результату поставленій меті. Аналізується психолого-педагогічна література та практичний досвід з проблеми; створюється банк даних; виявляються можливості школи для переходу до моніторингових досліджень; визначаються готовність педагогів до впровадження інновацій та їх творчий розвиток.

2. Організаційний.

Оцінюється наявність необхідних ресурсів (матеріально-технічних, часових, людських); планується дослідницька робота. Поетапно формулюються завдання (конкретизація мети). Завданням моніторингової (творчої, робочої) групи на цьому етапі є визначення напрямів (факторів) здійснення моніторингу, підготовка проекту програми дослідження та розробка критеріїв оцінки за кожним напрямом; побудова факторно-критеріальної моделі (або відбір іншої моделі) оцінювання об'єкта моніторингу. Далі визначається інструментарій оцінювання, розробляються або відбираються тести, анкети тощо. Визначаються критерії оцінки якості виховної роботи закладу освіти за певними напрямами; декомпонуються фактори. Центральне місце в моніторингових процедурах посідає розробка моделі бажаного результату (створення еталонів), отримання нової інформації в процесі оцінювання та управлінська реакція на результати аналізу інформації.

3. Практичний.

Здійснюється дослідження відповідно до плану; обов'язковими є управлінський супровід та контроль. Хід і результати моніторингового дослідження бажано реєструвати в спеціальному протоколі стану об'єкта, який вивчається.

4. Аналітичний.

Здійснюється аналітична робота експертів: опрацьовуються матеріали, досліджуються співвідношення позитивних та негативних чинників, що впливають на функціонування об'єкта, готуються висновки й рекомендації, які доводять до педагогічного колективу. Складається план усунення недоліків. Це матеріали для педагогічних консилиумів, педагогічних рад, засідань методичних об'єднань, обґрунтування наказів по школі. Аналіз результатів дає прозору й об'єктивну картину виховного процесу в навчальному закладі. При аналізі даних інформаційної бази покращується можливість перспективного планування розвитку школи [8].

В останнє десятиліття виникли нові види і форми виховної роботи з учнями, що передбачають активну співпрацю з батьками під час їх проведення. Тому під час асистентської управлінської практики в Мукачівському НВК «ДНЗ – ЗОШ І - ІІІ ст. – гімназія» на посаді заступника з виховної роботи, ми працювали над проблемою «Формування рівня вихованості учнів початкової школи», яка є складовою моніторингового дослідження ефективності управління виховною системою в закладі освіти. З метою вивчення даної проблеми, ми поставили перед собою завдання: провести дослідження рівня вихованості школярів в 1-4 класах, вивчити, узагальнити, систематизувати результати і підібрати ефективні методи щодо підвищення вихованості школярів. Було використано Методику визначення рівня вихованості учнів за Н.Капустіним і П.Третяковим.

Дослідженням було охоплено 180 школярів, з них: 1-А – 25 учнів, 1-Б – 26, 2-А – 29, 2-Б – 16, 3-А – 19, 3-Б – 24, 4-А – 18; 4-Б – 23. Були залучені також класоводи та психолог школи. Дані, отримані в ході дослідження, було проаналізовано та зведено в таблиці.

Результати показали, що в перших класах переважає середній рівень вихованості, що дає основи стверджувати про нестійкий досвід позитивної поведінки, яка регулюється

вимогами старших та іншими зовнішніми збудниками, при цьому саморегуляція та самоорганізація ситуативні. Аналізуючи результати по всіх досліджуваних класах, зроблено висновок, що тут переважає – достатній рівень вихованості. Після оприлюднення на обговорення результатів дослідження нами було прийняте рішення, щодо проведення систематичних бесід з батьками та учнями початкової школи у формі диспутів, круглих столів, занять-пропозицій, з метою вдосконалення вихованості молодших школярів.

Реформування загальної середньої освіти, процесу управління закладами освіти, перехід на новий зміст Державних стандартів передбачає реалізацію основних принципів гуманізації освіти, переорієнтацію освітніх систем з інформативної форми на особистісно-орієнтоване навчання. Це, у свою чергу, вимагає індивідуально-диференційованого підходу до навчання, формування в учнів умінь і навичок самоосвітньої діяльності та здійснення оцінки її ефективності. Саме ці напрями оптимізації освітньої галузі передбачають застосування моніторингу якості освіти, виховного процесу, який забезпечить поглиблений, об'єктивний, багатомірний аналіз та дасть змогу оцінити процес розвитку основних компонентів закладу освіти, виявити провідні тенденції та педагогічні закономірності. Таким чином, створення та розвиток відпрацьованої централізованої системи збору й обробки інформації про стан якості освіти і процесу виховання, управління цими процесами є на сьогоднішній день одним із найактуальніших завдань освітньої сфери.

Список використаних джерел

1. Білоус В. С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях : Навч. посіб. – К., 2002.
2. В.М. Боголюбов, М.О. Клименко [Моніторинг довкілля: підручник/ за ред. В.М. Боголюбова і Т.А. Сафранова.]. – В.Б. Монін та ін. – Херсон : Грін Д.С., 2011. – 530 с.
3. Кондрашова Л.В. Превентивная педагогіка / Л.В.Кондрашова. – К. : Вища школа, 2005. – 231 с.
4. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів / Л. І. Нечволод. – Х. : Торсинг плюс, 2009. – 768 с.
5. Програма. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №1243 від 31.10.2011 р.).
6. Служба моніторингу навчально-виховного процесу в початковій школі // Завуч початкової школи. – 2011. - № 4. – С. 12.
7. Степанов П.В. Диагностика и мониторинг процесса воспитания в школе / П.В. Степанов, Д.В. Григорьев, И.В. Кулешова. – М. : Академия : АПКИПРО, 2003. – 82 с.
8. Тимченко Г. О. Моніторинг як інноваційний інструмент забезпечення ефективності навчально-виховного процесу / Г. Тимченко, Л. Якубчик // Початкова освіта. – 2011. – № 19. – С. 1-4.
9. Фридман Л.М. Изучение личности учащихся и ученических коллективов / Л.М.Фридман, Т.А.Пушкина, И.Д.Каплунович. – М. : Просвещение, 1988. – 207 с.

References

1. Bilous, V. S. 2002. *Sotsiologhiya u vyznachennyakh, poyasnennyakh, skhemakh, tablytskyakh [Sociology in Definitions, Explanations, Schemes, Tables]*. Kiev.
2. Boholyubov, V.M., Klymenko, M.O., Monin, V.B.; Boholyubov, V.M. and Safranov, T.A. eds., 2011. *Monitorynh dovkillya [Environmental monitoring]*. Kherson: Grin D.S.

3. Kondrashova, L.V. 2005. *Preventyvnaya pedahohika [Preventive Pedagogy]*. Kiev: High school.
4. Nechvolod, L. I. 2009. *Suchasnyy slovnyk inshomovnykh sliv [Modern Dictionary of Foreign Words]*. Kharkiv: Torsing Plus.
5. Prohrama. Osnovni oriyentyry vykhovannya uchniv 1-11 klasiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny (nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrayiny №1243 vid 31.10.2011 r.) [Program. Basic guidelines for the education of pupils of grades 1-11 in general educational institutions of Ukraine (Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine No. 1243 dated October 31, 2011)].
6. Sluzhba monitorynhu navchal'no-vykhovnoho protsesu v pochatkoviy shkoli [Service of Monitoring of Educational Process in Elementary School], 2011. *Head's Assistant of Elementary School*, 4, p. 12.
7. Stepanov, P.V., Hryhor'ev, D.V. and Kuleshova, Y.V. 2003. *Dyahnostyka y monytorynh protsessa vospytanyya v shkole [Diagnosis and monitoring of the upbringing process at school]*. Moscow: Academy: APK & PRO.
8. Tymchenko, H.O. and Yakubchuk, L., 2011. Monitorynh yak innovatsiynnyy instrument zabezpechennya efektyvnosti navchal'no-vykhovnoho protsesu [Monitoring as an innovative tool for ensuring the effectiveness of the educational process]. *Primary education*, 19, pp. 1-4.
9. Frydman, L.M., Pushkina, T.A. and Kaplunovych, Y.D. 1988. *Yzuchenye lychnosti uchaschchikhsya y uchenycheskykh kollektivov [Studying the personality of students and student groups]*. Moscow: Enlightenment.

УДК 78.071.2:78.087.68(045)

ЗАСОБИ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОЇ ВИРАЗНОСТІ У ВИКОНАННІ ХОРОВИХ ТВОРІВ

Дудаш А. М.

WAYS OF ARTISTIC AND IMAGINATIVE EXPRESSION IN THE PERFORMING OF CHOIR CREATIVES

Dudash Alla

У статті розглянуто основні шляхи, принципи та механізми методів переходу від технічної професійності та виконавської культури до вищого ступеню виконавської майстерності, що пов'язані з інтерпретаційним мистецтвом, що є необхідною умовою досягнення професійних результатів.

Ключові слова: диригент, інтерпретаційна майстерність, методи професійної майстерності, інтерпретація концертної програми.

The article deals with the main ways, principles and mechanisms of the transition from technical professionalism and performing culture to a higher degree of performing skills related to interpretive art, which is a necessary condition for the achievement of professional results.

Key words: conductor, interpretive skill, methods of professional skill, interpretation of the concert program

В теорії музичного мистецтва діяльності музикантів-виконавців дуже мала увага приділяється, набагато мізерніша, ніж композиторській діяльності та його результативності. Всебічна розробка про процес виконавської діяльності та її значення далека від повного

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>